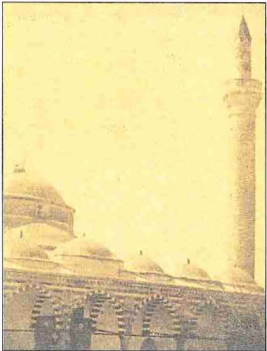


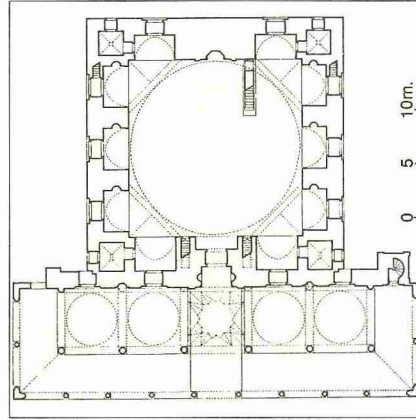
olarak değerlendirilmekte, ancak adı Sinan'ın eserlerine dair kaynaklardan sadece *Tuhfetü'l-mî'mârîn*'de geçmektedir.

Tamamen kesme taştan, tek kubbeli ve tek minareli, son cemaat yeri çifte revaklı ve sakıflı bir camidir. Aslında bir külliye olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır; hamamı da ayaktadır. Avlusunda ki şadırvanda boğumlu-düğümli sütunlar dikkati çeker. Minaresi 1928 yılında kısmen yıkılmış ve ertesi yıl aynı üslûpta tamir edilmiştir. İlgi çekici mimarisinin en önemli özelliğini tek kubbeli hariminin duvarlarındaki hareket teşkil etmektedir. Dört duvara oturan tromplu kubbe ile örtülü yapı sisteminde bir değişiklik yapılarak kalın tutulan duvarlarda dikdörtgen boşluklar elde edilmiştir. Bunların her birinde küçük birer mihrap nişi bulunduğu ve aralara ikinci kat mahfillerinin yerleştirilmesi olduğu görülmektedir. Böylece kubbe de dört duvar yerine bir bakıma sekizgen bir ayak sistemine oturtulmuş olmaktadır. Kalın duvarlarda boşluklar bırakmanın sonucu dört köşede dört tane kare mekân ortaya çıkmıştır. Bunlardan mihrap yönünde bulunan ve küçük kubbeciklerle örtülü birer hücre meydana getiren boşluklara iç taraftan girilmektedir. Aslında beş kubbeli olan son cemaat yeri, dıştan sütunlarla çevrilip meyilli bir çatı altına alındığından geniş bir sakıf meydana getirmekte ve bu özelliği ile bölgedeki yazın namazları açık havada kılma geleneğine de uygun bir karakter kazanmış olmaktadır.

Son cemaat yeri cepheleri dahil duvarlarda iki değişik renkte taş kullanılmış olması dış görünümüne dekoratif bir hareketlilik sağlamıştır. İçte ise tromp ayaklarındaki mukarnas dolgular mimari süsleme elemanları olarak dikkati çekmekte ve duvarları kaplayan XVI. yüzyıl iznik çinileri de cümle kapısındaki iki renkli görünümüne katılmaktadırlar.



Behram Paşa Camii'nin XX. yüzyıl başında çekilmiş bir fotoğrafı (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.460)



Behram Paşa Camii'nin planı

İstanbul'da Bâli Paşa ve Silivrikapı İbrâhim Paşa camilerinin ana mekân şemaları ile yakın benzerliğe sahip olan Diyarbakır Behram Paşa Camii, bir tek kaynakta adı geçmekle beraber Sinan'ın önemli deneme yapıları arasında sayılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâî, *Tezkiretül'ebniye*, I, 27; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 32; Gabriel, *Voyages*, s. 310; Şevket Beysanoğlu, *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Âbideleri*, İstanbul 1963, s. 132-133; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 310; Metin Sözen, *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 86-91; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 96-97, 238; Sedat Çetintaş, "Anadolu'da Sanat Tetkikleri", *Cumhuriyet*, İstanbul 28 Mayıs 1937.



ARA ALTUN

BEHRAM ŞAH

(بهرام شاه)

Yemînüddeve ve Eminülmille
Ebü'l-Muzaffer Behrâm Şâh b. Mes'ûd
(ö. 552/1157)

Gazneli sultanı
(1117-1157).

Muhtemelen 1084'te doğdu. Babası Gazneli Hükümdarı III. Mesud, annesi Sultan Sencer'in kız kardeşi Mehd-i Irak'tır. Babasının 508'de (1115) ölümü üzerine kardeşler arasında başlayan saltanat mücadelesini kazanan ağabeyi Arslanşah taht kavgaları sırasında kardeşlerinden bazılarını öldürmüş, bazılarını da hapsederek Gazneli tahtına geçmişti (509/1116). Behram Şah babasının öldüğü tarihte bugünkü Kandehar yakın-

larındaki Tiginâbâd'da bulunduğu için ağabeyisinin eline düşmekten kurtuldu, fakat yapılan savaşta mağlûp olarak Sistan yoluyla Kirman Selçuklu Hükümdarı Arslanşah'ın yanına kaçtı. Arslanşah kendisine yakın ilgi gösterdi ve Horasan Meliki Sencer'den yardım istemesini tavsiye etti. Dayısı Sencer de onu iyi karşıladı ve kardeşi Arslanşah'a bir mektup göndererek aralarındaki meseleyi uzlaşma yoluyla halletmelerini istedi. Fakat o bu teklifi reddettiği gibi annesi Mehd-i Irak'a da çok kötü davrandı. Bunun üzerine Sencer ona karşı bir sefer düzenledi. Büst'te Sistan hâkimi Tâceddin ile kardeşi Fahreddin de ona katıldı ve birleşik Selçuklu ordusu Arslanşah'ı Gazne yakınlarında mağlûp ederek Hindistan'a çekilmeye mecbur etti (1117). Behram Şah'ı vassâl* olarak Gazneli tahtına çıkaran Sencer onun Selçuklu hazinesine günlük 1000 dinar (başka bir rivayete göre yıllık 250.000 dinar) vergi ödemesini kararlaştırdı.

Arslanşah, Sencer'in Gazne'den ayrılmasından sonra Pencap'tan topladığı kuvvetlerle Behram Şah'ın üzerine yürüdü. Ona mukavemet edemeyeceğini anlayan Behram Şah Gazne'nin kuzeybatısındaki Bâmiyân Kalesi'ne sığındı, Arslanşah da Gazne'ye hâkim oldu. Ancak daha sonra Selçuklu ordusunun desteklediği Behram Şah karşısında mağlûp oldu ve Afganistan sınırında yakalanarak hapsedildi (1117). Behram Şah ileride başına yeni meseleler çıkarmasından endişe ederek onu öldürttü (512/1118).

Arslanşah'ın Pencap'taki vekili Muhammed b. Ali eş-Şeybânî bir müddet sonra Behram Şah'a isyan etti. Bunun üzerine sultan süratle Hindistan seferine çıktı ve Muhammed b. Ali'yi mağlûp ederek isyanı bastırdı. Fakat daha sonra bu kabiliyetli ve tecrübeli devlet adamını affedip görevinde bıraktı ve Gazne'ye döndü (Ocak 1119). Onun dönmesi üzerine Muhammed b. Ali ikinci defa ayaklandı ve bağımsızlığını ilân etti. Behram Şah tekrar Hindistan'a giderek âsiyi bertaraf etti ve Hüseyin b. İbrâhim'i Hindistan'da vekil bırakarak (1119) Pencap'ta nüfuz ve otoritesini yeniden yerleştirdi.

Behram Şah 1119-1135 yılları arasında ülkede tam bir barış ve huzur sağladı ve uzun süren hükümdarlık yıllarında Sultan Sencer'in sadık bir vassâli olarak hareket etti. Oğlu Devletşah'ı Sultan Sencer'in Merv'deki sarayında rehine olarak bıraktığı gibi Selçuklu hazinesine her yıl önemli miktarda haraç ödedi. Bastır-

diği paralara Abbâsî halifesinden sonra Sultan Sencer'in adını da koydurdu. Ancak 1135'te haraç ödememesi ve bağımsız hareket etmeye kalkışması üzerine Sencer derhal Gazne'ye hareket etti ve şehri ele geçirdi. Behram Şah Sencer'den korkup Hindistan'a doğru çekildiyse de sonra özür dileyerek bağlılık arzetti. Sencer de onu sultan olarak yerinde bırakıp Belh'e döndü (1136).

Behram Şah'ın hânedanın geleneksel yayılma politikasını takip ederek hâkimiyet sahalarını genişletmeye çalışması onu Gurlular'la karşı karşıya getirdi. Behram Şah'ın Gazne'de bulunan Gurlu Kutbüddin Muhammed'i zehirleterek öldürtmesi üzerine kardeşinin intikamını almak isteyen Seyfeddin Sürî büyük bir orduyla harekete geçti. Bunu haber alan Behram Şah Gazne ile Hindistan arasındaki Kirman şehrine kaçtı. Seyfeddin Sürî de savaş yapmadan Gazne'ye hâkim oldu ve sultanlığını ilân etti (1148). Ancak Behram Şah daha sonra onu mağlup ederek Gazne'yi tekrar ele geçirdi, Seyfeddin idam edilerek başı Rey'de bulunan Sultan Sencer'e gönderildi (1149). Ancak bu defa da kardeşinin intikamını almak için seferber olan Alâeddin Hüseyin, Behram Şah'ı bozguna uğratıp Gazne'ye hâkim oldu. Şehri yağmaladıktan sonra ateşe verdi (1150) ve bundan dolayı da "cihan-sûz" (dünya yakan) lakabıyla tanındı. Gurlular karşısındaki son mağlûbiyetinden sonra Hindistan'a çekilen Behram Şah, Sencer'in Cihansûz Alâeddin Hüseyin'i mağlup ve esir etmesinden faydalanarak Gazne'ye döndü (1152). Beş yıl sonra burada öldü, yerine oğlu Hüsvrev Şah geçti.

Behram Şah âdil, iyi kalpli ve cömert bir hükümdardı. Zengin bir kütüphanesi vardı. İlim, edebiyat ve şiire ilgi duymuş, bu sebeple âlim, şair ve edipleri himaye etmiştir. Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, Senâî, Seyyid Hasan Gaznevî, *Kelile ve Dimne*'yi Arapça'dan Farsça'ya çeviren Ebû'l-Meâlî Nasrullah-ı Şîrâzî (eser onun teşvikiyle tercüme ve kendisine ithaf edildiği için *Kelile ve Dimne-i Behrâm Şâh* adıyla şöhret bulmuştur), Seyyidü's-suarâ Ebû Bekir b. Muhammed, Muhammed b. Nâsır-ı Alevî ile kardeşi Hasan, Şehâbeddin Ali ve Fahreddin Muhammed gibi şair ve edipler onun himayesine mazhar olmuş ve bazıları eserlerini ona ithaf etmişlerdir. Bu bakımdan onun dönemi kültür açısından Gazneliler'in son parlak dönemini teşkil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle*, Rabat 1403/1982, s. 82, 164-165; *Aẖbârü'd-devletî's-Selcûkiyye*, s. 91-92; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, 164, 171; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 353-356; XI, 17-18, 89-90, 108; Minhâc-ı Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsır* (nşr. Abdülhay Habîbî), Quetta 1949, I, 284-286, 305, 396-397, 402-405, 463-464; Mîrhând, *Ravzatü's-şafa*, IV, 140-141, 631, 633-634; Browne, *LHP*, II, 305-306, 317-319, 341, 349; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1954, II, 306-310, 361-375; Ghulam Mustafa Khan, *A History of Bahrâm Shah of Ghaznin*, Lahore 1955; a.mlf., "A History of Bahrâm Shah", *IC*, XXIII/1-2 (1949), s. 62-91; XXIII/3 (1949), s. 199-235; C. E. Bosworth, "The Political and Dynastic History of the Iranian World (A. D. 1000-1217)", *ChIr.*, V, 117-118, 158-161; a.mlf., *The Later Ghaznavids*, Edinburgh 1977, s. 91-120; a.mlf., "Bahrâmshâh", *Elr.*, III, 526-527; Abdu-l-qâdir al-Badâonî, *Muntakhabu-t-Tawârikh* (trc. G. Ranking v.dğr.), Delhi 1986, I, 56-61; S. Hillelson, "Behrâm Shâh", *IA*, II, 454; P. Hardy, "Bahrâm Shâh", *El²* (İng.), I, 940; B. Spuler, *Ghaznavids*, a.e., II, 1052.



ERDOĞAN MERÇİL

BEHRAMKALE KÖPRÜSÜ

Çanakale ilinin Ayvacık ilçesinde
Osmanlı devrine ait köprü.

Behramkale'nin yakınından geçen Tuzla çayı üzerinde olan bu köprü'nün yapılış tarihi ve yaptıranı bilinmemektedir. Fakat mimarisi bakımından Osmanlı devri Türk sanatının klasik dönemine (XV-XVII. yüzyıl) ait olduğu tahmin edilmektedir. Cevdet Çulpan, bu köprü'nün Ezine'deki 784 (1382) tarihli Asilhan Bey Köprüsü'ne benzerliğinden hareketle bunun da o tarihlere doğru inşa edilmiş olabileceği ihtimalini ileri sürer.

Behramkale Köprüsü sivri kemerli üç gözlü, nisbeten ufak boydaki köprülerin güzel bir örneğidir. Büyük göz 15 m., yanlardakiler ise 7 m. kadar açıklığa sahiptir. Kemerlerin muntazam ve olduk-

Behramkale Köprüsü - Ayvacık / Çanakale



ça itinalı işçiliğine karşılık bilhassa büyük kemerin iki yanındaki dolgular devşirme taşlardan gelişigüzel yapılmıştır. Bu kısımlar belki de geç bir devirde tamir görmüştür. Ancak yine Behramkale'de Murad Hüdavendigâr Camii'nin de böyle devşirme malzeme ile yapıldığı düşünülse bu ihtimal zayıflar. Semerdarm şeklinde ortaya doğru yükselen köprü'nün iki yanında kalın taş levhalarla korkuluklar vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. T. Clarke, *Report on the Investigation at Assos*, Boston 1882-84, s. 129-133, lv. I, II; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsî I*, s. 228; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 205-206, rs. 130; Muzaffer Erdoğan, "Behram Köprüsü", *Karayolları Bülteni*, sy. 154, Ankara 1963, s. 43.



SEMAVİ EYİCE

BEHRÂN

(بهران)

Sirâcüddîn Muhammed b. Yahyâ
b. Muhammed
et-Temîmî ez-Zeydî
(ö. 957/1550)

Yemenli Zeydî fakih.

Aslen Basralı bir aileye mensup olup 888'de (1483) Yemen'in Sa'de şehrinde doğdu. Behrân lakabıyla tanınmıştır. Gençlik yıllarında bir yandan Yemen'in muhtelif şehirlerinde ticaretle meşgul olurken bir yandan da bulunduğu yerdeki ilim adamlarından ders okudu. En ünlü hocası, zamanında Zeydî fıkının önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Seyyid Murtazâ b. Kâsım'dır. Mütevekkil-Alellah ez-Zeydî döneminde başkadılık yapan Behrân 957 Ramazanında (Eylül 1550) doğum yeri olan Sa'de'de öldü.

Eserleri. Fıkıh, fıkıh usulü, tefsir, hadis ve Arap edebiyatı sahaslarında kaleme aldığı on beş kadar eserinin başlıcaları şunlardır: 1. *Teftîhu'l-kulûb ve'l-ebşâr li'l-ihtidâ' ilâ keyfiyyeti iktitâfi Esmâri'l-ezhâr*. Mütevekkil Yahyâ b. Şemseddin'in (ö. 965/1558) *el-Esmâr fî fıkhi'l-e'immeti'l-ağhâr* adlı kitabının şerhi olup meseleleri delilleriyle zikreden bir Zeydî fıkıh kitabıdır. 2. *el-Kâfil*. Zeydî fıkıh usulüne dairdir. 3. *el-Mu'temed min hadîsi seyyidine'l-Muştafâ*. *Kütüb-i Sitte*'de yer alan hadislerin fıkıh konularına göre düzenlendiği bir eserdir. 4. *el-Muhtaşarü's-şâfi fî ilmeyi'l-arûz ve'l-kavâfi* (bu dört eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 534;